

УДК 330.131.7:336.71

І.В. Сало, М.А. Ребрик, ДВНЗ «УАБС НБУ»

УПРАВЛІННЯ ВАЛЮТНИМ РИЗИКОМ БАНКУ НА ОСНОВІ ЗАСТОСУВАННЯ ТРАНСФЕРТНОГО ЦІНОУТВОРЕННЯ

Стаття присвячена дослідженню методичних аспектів застосування трансфертного ціноутворення в управлінні валютним ризиком банку.

Ключові слова: валютний ризик, трансфертна ціна, трансфертна ставка BID (OFFER).

Постановка проблеми. У другій половині ХХ сторіччя посилюється процес фінансової глобалізації як складової економічної інтеграції, що супроводжується становленням і функціонуванням транснаціональних корпорацій, інтенсифікацією світової торгівлі та тенденцією до конвергенції.

Більшість елементів фінансової глобалізації виникли як результат розвитку саме фінансової сфери: різке зростання транснаціональних потоків капіталів, виникнення нових фінансових інструментів, створення колективних валют тощо. Зазначені процеси, в свою чергу, зумовлюють постійне зростання обсягів торгівлі іноземною валютою. Операції банків, які є основними учасниками на світовому та національних валютних ринках, пов'язані з валютним ризиком.

Конкурентоздатність та стабільний розвиток банку сьогодні напряму залежить від ефективного управління валютним ризиком. Незважаючи на те, яку стратегію обере банк під час управління – валютного метчингу чи максимізації прибутку – об'єктом валютного менеджменту виступає валютна позиція банку.

Виходячи з того, що використання вітчизняними банками синтетичних методів управління валютною позицією є досить обмеженим, пошук ефективних інструментів натурального управління є перманентним завданням менеджерів банків в умовах нестабільності валютних ринків. Одним із таких інструментів є трансфертне ціноутворення, яке дозволяє централізовано управляти валютним, процентним ризиками та ризиком ліквідності.

Аналіз останніх публікацій та досліджень. Концептуальні засади та практичні аспекти імплементації трансфертного ціноутворення в банках розглядаються у працях вітчизняних теоретиків та практиків К.Жидко [1], Н. Шульги, С. Соколовського [2], Т. Савченка [3], а також російських авторів В. Селезньової [4], А. Зубарева, А. Ашкінадзе, В. Крилова, В. Пашкуса, М.Панова, М. Румянцева, М. Поморіної та інших.

Актуальним є також вивчення світового досвіду використання трансфертного ціноутворення, що відображений у працях відомих зарубіжних вчених: Дж. Хиршляйфера [5], Дж.Сінкі, Дж. Фостера, К. Друри, Р. Танга та інших.

Питання сутності та підходів до управління валютним ризиком висвітлені у працях Ф.Гаджієва, А. Мініна, Д. Піскулова, українських економістів В. Ющенко, В. Міщенко, Л. Примостки, Я. Белінської, О. Васюренка.

Цілі статті. У статті досліджуються методичні аспекти використання трансфертного ціноутворення у системі управління валютним ризиком банку.

Виклад основного матеріалу. Ключовим моментом в управлінні валютним ризиком банку є вирішення питання про централізацію або децентралізацію менеджменту.

У разі застосування децентралізованого підходу, філії банку мають можливість підтримувати власні відкриті валютні позиції в рамках встановлених для них головним офісом лімітів валютного ризику. Однак, необхідно зазначити, що валютний ризик, який виникає внаслідок діяльності філій, покривається за рахунок капіталу банку. В умовах хронічної недокапіталізації вітчизняних банків цей факт несе в собі загрозу їх ефективному функціонуванню, а в крайньому випадку – існуванню. Окрім того, така практика змушує керівництво філій займатися невласливою для них роботою з управління активами й пасивами (яка до того ж потребує високої кваліфікації кадрів), замість того, щоб сконцентруватися на роботі із клієнтами – основній меті створення й існування філій [5].

На наш погляд, більш ефективним є застосування централізованого підходу до управління валютним ризиком на основі побудови системи трансфертного ціноутворення. Для цього у складі казначейства банку доцільно створити відділ управління позицією (ВУП), який здійснюватиме купівлю всіх ресурсів, залучених центрами фінансової відповідальності (ЦФВ), з подальшою їх продажем для проведення всіх активних операцій за визначеними

трансфертними цінами. Таким чином, ВУП приймає на себе валютний, процентний ризик, ризик ліквідності та ризик виконання норм обов'язкового резервування коштів на кореспондентському рахунку в НБУ і, використовуючи трансфертне ціноутворення, проводить управління зазначеними ризиками.

Ключовим моментом побудови системи трансфертного ціноутворення, що забезпечує її дієвість, є встановлення адекватного рівня трансфертних ставок. Вітчизняні реалії функціонування грошового ринку свідчать про складність визначення певного ринкового орієнтиру для трансфертного ціноутворення і підтверджують необхідність розробки специфічної адаптованої до українського ринку системи встановлення трансфертних цін.

У запропонованій нами моделі всі залучені ліквідні ресурси купуються ВУП за трансфертною ціною BID для певного виду фінансового інструменту (депозиту, ощадного сертифікату тощо). Трансфертна ціна для різних видів цих інструментів має відрізнятися залежно від їх строку («мінливі», «стабільні», «безстрокові») та валюти (UAH, USD, EUR, RUR, агрегат «інші валюти»).

Мінливими зобов'язаннями будемо вважати кошти, значна частина яких може бути вилучена з банку в будь-який час. До них входять кошти до запитання юридичних та фізичних осіб, кошти на кореспондентських рахунках інших банків та ощадні та строкові рахунки в частині, що не належить до незнижуваних залишків, кредиторська заборгованість та транзитні рахунки.

Специфіка «мінливих» ресурсів обумовлює використання в якості бази для розрахунку їх трансфертної ціни BID середньої ставки котирувань казначейства на залучення внутрішньобанківських ресурсів овернайт, яка склалася у попередньому відносно звітного місяця періоді. У свою чергу, котирування казначейства залежать від коливання цін на міжбанківському ринку ресурсів [3].

Стабільними будемо вважати кошти, ймовірність дострокового вилучення яких мінімальна. До даної групи належать вище перераховані джерела в частині незнижуваних залишків (тобто, за мінусом резервів під нестабільну частину), депозитні сертифікати, недепозитні джерела з фіксованими строками погашення, кошти від продажу цінних паперів.

В структурі «стабільних» ресурсів необхідно виділити групи ресурсів за строковістю (до 1 місяця, від 1 до 2 місяців і т.д.). Базою для розрахунку трансфертної ціни ВІД у такому випадку доцільно використовувати середньозважені в цілому за банком граничні ставки залучення ресурсів відповідного типу (залежно від строковості, валюти, інструменту залучення), які відображають відносну вартість різних фондів і дозволяють визначити дорогі й дешеві джерела фінансування [3].

Крім того, використання єдиної трансфертної ціни на купівлю ресурсів певного типу дає змогу врахувати певні регіональні особливості залучення коштів, що повинно призвести до зниження витрат по залученню ресурсів в цілому за банком. Необхідно зазначити, що така система діє за умови надання можливості ЦФВ в певних встановлених межах змінювати ставки по залученню ресурсів. Такі межі, залежно від цілей та завдань банку на найближчу перспективу, повинен встановлювати комітет з управління активами та пасивами.

Безстрокові пасиви – власні кошти банку: статутний капітал, нерозподілений прибуток, резерви тощо. В якості бази для розрахунку трансфертної ціни ВІД на «безстрокові» ресурси ми пропонуємо використовувати граничні вартості залучення капіталу.

До складу маржі казначейства необхідно віднести операційні витрати казначейства, непрямі загальні адміністративні витрати банку, витрати на підтримку обов'язкових резервів та витрати, виражені у волатильності ринку (швидкості змін ставок на міжбанківському ринку). На практиці в процесі функціонування банку виникає ситуація створення дефіциту/надлишку ліквідних коштів у певній валюті, ліквідація якого відбувається за рахунок купівлі/продажу ресурсів на зовнішньому фінансовому ринку. Для проведення зазначених операцій ВУП звертається з заявою про купівлю/продаж ресурсів певного виду до підрозділів фронт-офісу казначейства. При проведенні таких операцій казначейство несе витрати, пов'язані з волатильністю ринку. Зазначені витрати можна розраховувати як величину коливань ринкових ставок відносно їх середнього рівня за певний період часу [1].

В основі розрахунку компенсаційної маржі в структурі ставок ВІД та OFFER покладено визначення граничних операційних витрат по обслуговуванню пасивів та активів певного типу.

З огляду на необхідність забезпечення управлінського впливу на структуру та обсяги залучення/розміщення фінансових ресурсів, трансфертну ціну на ресурси певного типу доцільно коригувати з використанням стимулюючої (Mbidстим) та дестимулюючої (Mbidдестим) маржі. Застосування маржі певного виду впливає на вигідність залучення/розміщення ресурсів для ЦФВ, що, за умови індексації заробітної платні працівників відповідно до трансфертного результату ЦФВ, у якому вони працюють, дозволяє банку ефективніше управляти залученням/розміщенням ресурсів.

Установлення стимулюючої/дестимулюючої маржі відбувається з урахуванням стану ліквідної позиції банку та її прогнозом, розривів між обсягами активів та пасивів в розрізі строковості та валют, пріоритетності строків залучення пасивів для реалізації запланованих кредитно-інвестиційних проектів.

Важливим джерелом інформації, необхідним для ефективного функціонування системи трансфертного ціноутворення в банку, є дані управлінського обліку. Облік необхідно вести на значному рівні деталізації в розрізі строків, валют, окремих продуктів з розбивкою за центрами фінансової відповідальності і навіть окремими працівниками. Тільки у такому випадку з'явиться можливість ефективного та оперативного управління валютним, процентним ризиками та ризиком ліквідності, справедливої оцінки ефективності діяльності підрозділів, окремих працівників та продажу окремих банківських продуктів.

Висновки. Використання трансфертного ціноутворення в системі управління валютним ризиком дозволяє:

- оптимізувати процес управління валютним ризиком на основі централізації функцій регулювання в одному структурному підрозділі банку –відділі управління позицією;
- вести управління на основі отримання ВУП актуальної та повної інформації щодо структури балансу з урахуванням строків, обсягів, валют та вартості ресурсів й напрямків їх розміщення;
- підвищити стабільність банку в період криз;
- знизити вимоги до економічного капіталу на покриття ризиків;
- підвищити рентабельність бізнесу в цілому.

Підвищенню ефективності управління валютним ризиком сприяє:

- диференціація трансфертних ставок за рахунок використання стимулюючої та дестимулюючої маржі, що слугує економічним методом спрямування роботи центрів відповідальності у необхідному напрямку;
- урахування в оплаті праці працівників рівня трансфертних результатів ЦФВ, що сприяє підвищенню продуктивності їх діяльності.

У досліджуваній методиці використовується синтез двох основних методів трансфертного ціноутворення: ринкового для мінливих ресурсів, та витратного для стабільних ресурсів, що на наш погляд, дозволяє уникнути недоліків, пов'язаних із обранням універсальним орієнтиром міжбанківського ринку.

Також позитивною рисою запропонованої моделі є врахування нею регіональних особливостей ведення банківського бізнесу, що в кінцевому результаті сприяє зниженню витрат в цілому по банківській установі.

Сало І.В. Управління валютним ризиком банку на основі застосування трансфертного ціноутворення / І.В. Сало, М.А. Ребрик // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. праць / УАБС НБУ. – Суми, 2009. – Т. 25. - С. 324–330.